

GARĪDZNIEKA GRĒKSŪDZES NOSLĒPUMS KĀ KRIMINĀLPROCESUĀLI AIZSARGĀJAMĀIS PROFESIONĀLAIS NOSLĒPUMS¹

THE SECRET OF CONFESSION TO A PRIEST AS A PROFESSIONAL SECRET PROTECTED IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Nikola Salniņa, Bc. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes maģistrante

Summary

In her bachelor's thesis, the author analyses the scope and importance of the secret of the confession to a priest as a professional secret protected in criminal proceedings, as well as its possible conflicts with the effective implementation of the criminal procedure. The purpose is to research the extent to which the secret of the confession to priest is absolute and justified in criminal proceedings, in addition to raising the issues regarding the improvement of the legal regulation. As a result of the research, the author formulates conclusions concerning the scope and importance of the secret of the confession to a priest as a professional secret protected in criminal proceedings, offering proposals for improvement of the legal regulation.

Atslēgvārdi: grēksūdze, pastorālā saruna, grēksūdzes noslēpums, profesionālais noslēpums, kriminālprocesuālā imunitāte

Keywords: confession, pastoral conversation, secret of confession, professional secret, criminal procedural immunity

Ievads

Kriminālprocesā iestrādātais pamatprincips “kriminālprocesuālā imunitāte” ir specializēts tiesiskais statuss, kas nodrošina personai pilnīgu vai daļēju atbrīvojumu no dalības kriminālprocesā, atsevišķiem kriminālprocesuāliem pienākumiem vai citas darbības.

Kriminālprocesuāli aizsargāti profesionālie noslēpumi, kas regulēti Kriminālprocesa likuma 121. pantā,² tostarp garīdznieka grēksūdzes noslēpums, ir viens no veidiem, kā kriminālprocesā izpaužas kriminālprocesuālā imunitāte. Kriminālprocesuālā imunitāte, kas attiecas uz garīdzniekiem, izpaužas kā atbrīvošana no

¹ Raksts tapis, pamatojoties uz 2023. gada vasarā Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē profesores Dr. iur. Ārijas Meikalīšas vadībā izstrādāto un aizstāvēto bakalaura darbu.

² Kriminālprocesa likums: LV likums. Pieņemts 21.04.2005. [05.03.2023. red.].

liecināšanas un personisko pierakstu izņemšanas par grēksūdzē uzzināto, tomēr nav skaidrības par to, cik absolūts ir šis kriminālprocesuālās imunitātes princips attiecībā uz garīdzniekiem un kādos apstākļos garīdznieka grēksūdzes noslēpuma imunitāte var tikt apšaubīta.

Atklājot smagākus noziedzīgus nodarījumus un apzinoties, ka garīdznieki līdz ar saviem profesionālajiem pienākumiem bauda arī zināmas privilēģijas, kas, iespējams, liek šķēršļus ierastajai kriminālprocesa virzībai, sabiedrībā arvien pretrunīgāk tiek vērtēta garīdznieka grēksūdzes noslēpuma absolūtā daba. Rodas jautājums, kurā brīdī grēksūdzes noslēpums nodara lielāku ļaunumu nekā labumu?

1. Garīdznieka grēksūdzes noslēpuma vispārīgais raksturojums

Kriminālprocesa likuma 1. pants noteic, ka Kriminālprocesa likuma mērķis ir noteikt tādu kriminālprocesa kārtību, kas nodrošina efektīvu Krimināllikuma normu piemērošanu un krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē. No minētā izriet, ka Kriminālprocesa likuma mērķis sastāv no trīs aspektiem: pirmkārt, efektīva Krimināllikuma normu piemērošana; otrkārt, taisnīgs krimināltiesisko attiecību noregulējums; treškārt, bez neattaisnotas iejaukšanās personas dzīvē.³ Šajā sakarā jāmin arī garīdznieka grēksūdzes noslēpums – informācija, kas ir apveltīta ar kriminālprocesuālo aizsardzību, jo bez tās garīdznieka pienākumu pildīšana nevarētu tikt uzskatīta par pilnīgu un efektīvu.⁴ Lai gan Kriminālprocesa likums paredz kriminālprocesuālo aizsardzību garīdzniekam par grēksūdzē uzzināto, likums nesniedz skaidrojumu par to, kas ir grēksūdze, un *expressis verbis* nemin arī jēdzienu “grēksūdzes noslēpums”.

1.1. Grēksūdzes jēdziens un veidi

Par grēksūdzi dēvē tādu kā procesu – darbību kopumu, kuru var saukt arī par rituālu. Vispārīgi grēksūdzes jēdziens vārdnīcās tiek skaidrots saistībā ar reliģiju un tā dēvē grēku izstāstīšanu un nožēlošanu kā reliģisku ceremoniju.⁵ Darbā autore detalizētāk pievēršas grēksūdzes institūtam tieši galvenajos kristietības virzienos jeb katoļu, luterāņu un pareizticīgās baznīcas tradīcijās.

Katoļticībā tādu rituālu kā grēksūdze mēdz dēvēt arī par sakramentu, un kopumā tādi ir septiņi. Gandarīšanas un Izlīgšanas sakraments (lat. *paenitentia et reconciliatio*) ir tieši attiecināms uz grēksūdzi, proti, katoļticībā tādējādi tiek piedoti grēki,

³ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 24. lpp.

⁴ Zeppa-Priedīte V. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 406. lpp.

⁵ Jēdziena “grēksūdze” skaidrojums vārdnīcās. Merriam-Webster vārdnīca: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/confession>; Oksfordas vārdnīca: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/confession?q=confession>; Tēzauris: <https://tezauris.lv/gr%C4%93ks%C5%ABdze> [aplūkots 10.03.2023.].

kas izdarīti pēc kristības, atjaunojot vienotību ar Dievu un uzsākot izlīgšanas un dziedināšanas ceļu.^{6, 7}

Nav šaubu par diviem luterāņu sakramentiem – Kristību un Svēto Vakarēdienu,⁸ taču mūžīga diskusija ir par to, vai nav arī trešais sakraments – Grēksūdze jeb tā sauktā Svētā Absolūcija?⁹ Nebūs kļūdaini teikt, ka Grēksūdze luterāņiem ir un paliek sakraments (patstāvīgs vai Kristības sakramentā ietverts) un ir neatņemama Kristības ikdienas lietojuma sastāvdaļa.¹⁰ Uz grēksūdzes būtisko nozīmi luteriskajā baznīcā norāda tas, ka ir vairāku veidu grēksūdzes ar atšķirīgu norisi, proti, sirds bikts, vispārējā bikts, grēksūdze draudzes priekšā un privātā bikts. Privātā bikts nozīmē, ka indivīds privāti izsūdz grēkus Dievam mācītāja klātbūtnē, kurš aktīvi iesaistās grēksūdzē un ir starpnieks starp indivīdu un Dievu.¹¹ Autore uzskata, ka tieši privātā bikts ir grēksūdzes veids, kuram, ņemot vērā grēksūdzes norises īpatnības un iesaistīto personu loku, būtu pamats piemērot konfidencialitāti.

Pareizticībā arī ir septiņi sakramenti un Grēku nožēlas sakraments ir tas, kurš ietver grēksūdzes rituālu. Pareizticībā ar grēksūdzi tiek atjaunotas attiecības ar Dievu, izsūdzot tam savus grēkus un lūdzot piedošanu. Grēksūdze var norisināties gan ikonu priekšā, gan priesterā klātbūtnē. Un arī pareizticībā grēksūdze priesterā klātbūtnē tiek uzskatīta par efektīvāku, jo tad priesteris var iesaistīties, vadot un sniedzot palīdzību grēksūdzes laikā.¹²

1.2. Grēksūdzes un pastorālās sarunas salīdzinājums

Kriminālprocesa likuma 121. pants grēksūdzes noslēpumu skata plašākā tvērumā. Gramatiski tulkojot, šā panta pirmās daļas 1. punkts aizsardzību nodrošina ne tikai grēksūdzē un tajā uzzinātai informācijai, bet arī pastorālajām sarunām un to saturam.¹³ Atšķirībā no grēksūdzes jēdziens “pastorālā saruna” ir definēts normatīvajā aktā, proti, Latvijas Apvienotās metodistu baznīcas likuma 1. panta otrās daļas 5. punkts paredz, ka pastorālā saruna ir pēc laja iniciatīvas starp garīdznieku un laju notiekoša saruna kulta telpās vai citur, kur nav pieejama parastā baznīcas garīdznieka garīgā aprūpe.¹⁴

⁶ Gandarīšanas un Izlīgšanas sakraments katoļu ticībā. Pieejams: <https://katolis.lv/vardnica-sakramenti/> [aplūkots 15.03.2023.].

⁷ Katoliskās Baznīcas katehisms. 4. artikuls. Gandarīšanas un Izlīgšanas sakraments. IX. Šī sakramenta iedarbīgums 1468: [72] Romas katehisms (*Catechismus Romanus*), 2, 5, 18: izd. P. Rodriguez (Vatikāns / Pamplona, 1989), 297. lpp. Pieejams: <https://magdalenasdraudze.lv/katehisms/d2s2n2.html#a4> [aplūkots 15.03.2023.].

⁸ Sakramenti. Pieejams: <http://www.lelb.lv/lv/?ct=sakramenti> [aplūkots 18.03.2023.].

⁹ Jacob R. What is the purpose of the sacraments? (What do Lutherans believe? Part 6.) Pieejams: <https://www.lutheranindianministries.org/news/what-are-the-sacraments> [aplūkots 18.03.2023.].

¹⁰ Bite A. Absolūcija kā sakraments. Pārpublicēts no Biķeru Draudzes Avīzes Nr. 5 (12). Pieejams: <https://www.ebaznica.lv/absolucija-ka-sakraments-4870/> [aplūkots 18.03.2023.].

¹¹ Grēksūdzes raksturojums luterāņu ticībā. Pieejams: <http://www.lelb.lv/lv/?ct=greksudze> [aplūkots 18.03.2023.].

¹² The Sacrament of Confession in the Orthodox Church. Pieejams: <https://www.saintjohnchurch.org/sacrament-of-confession-orthodox-church/> [aplūkots 21.03.2023.].

¹³ Zeppa-Priedite V. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 407. lpp.

¹⁴ Latvijas Apvienotās Metodistu Baznīcas likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 91, 07.06.2007. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/158398> [aplūkots 26.03.2023.].

Definīcija gan skaidru izpratni nerada, un arī pastorālie konsultanti atzīst, ka pastorālās sarunas ir grūti definējama psiholoģiskās un garīgās palīdzības forma. Pastorālās sarunas ir radniecīgas psiholoģiskajām konsultācijām, jo tajās tiek sniegta universāla psiholoģiskā palīdzība, kurā integrēta reliģisko jautājumu risināšana.¹⁵ Mācītājs Linards Rozentāls uzsver, ka pastorālā saruna pēc būtības ir iespēja viegli pieejamā veidā saņemt garīgo palīdzību brīvas, cilvēcīgas sarunas veidolā.¹⁶

Autore uzskata, ka grēksūdzes un pastorālās sarunas būtiskākā atšķirība ir tā, ka pastorālās sarunas gadījumā indivīds, nonākot krīzes situācijā, vēršas pie garīdznieka, kurš sarunu laikā ar psiholoģiskām metodēm sniedz indivīdam palīdzību vai padomu, kā rīkoties tālāk, neatkarīgi no tā, vai krīzes situācija ir radusies indivīda nepareizas rīcības dēļ vai citu apstākļu ietekmē. Turpretī grēksūdzes galvenais mērķis ir nevis tik izteikti sniegt psiholoģisko atbalstu un dot padomus nākotnei, bet gan nodrošināt indivīdam iespēju atklāt savus grēkus, nožēlot tos, lūgt piedošanu par tiem un saņemt apžēlošanu, tādējādi kļūstot garīgi brīvam no paša grēku smagās nastas.

1.3. Grēksūdzes noslēpuma izpratne

Sistēmiski un gramatiski tulkojot, jēdziens “grēksūdze” un jēdziens “grēksūdzes noslēpums”, kas attīstījās līdz ar privātās grēksūdzes izplatīšanos katoļu ticībā, nav nošķirami.¹⁷ Vispārēji ar grēksūdzes noslēpumu saprot privātās grēksūdzes laikā atklātās informācijas neizpaušanu tālāk; neatkarīgi no informācijas veida un tā, kas pieprasa ar šo informāciju dalīties, garīdzniekam ir jānodrošina konfidencialitāte. Pozitīvajot grēksūdzes noslēpumu, garīdznieks saistībā ar grēksūdzē uzzināto iegūst ar likumu noteiktu neaizskaramību.

Uz grēksūdzes noslēpuma nozīmi un mērķi var skatīties divējādi – no grēku izsūdzētāja perspektīvas un no garīdznieka perspektīvas. Saistībā ar grēku izsūdzētāju grēksūdzes noslēpumam ir aizsardzības funkcija, kas nodrošina, ka grēksūdzē paustais netiks izplatīts publiski, savukārt saistībā ar garīdznieku tam ir aizsardzības funkcija, kas garīdznieku pasargā no iespējamās piespiešanas izpaust grēksūdzē atklāto informāciju, un arī aizlieguma funkcija, kas paredz garīdzniekam pienākumu uzzināto informāciju sargāt un neatklāt citām personām.

Sabiedrībā pastāv visaptveroša izpratne par grēksūdzes noslēpuma nozīmi, proti, ka grēksūdze kā individuāls rituāls grēku nožēlošanai Dieva priekšā būtu nelietderīgs, ja netiktu nodrošināta anonimitāte un konfidencialitāte. Ņemot vērā, ka grēksūdzē atklātās informācijas raksturs un nozīme var atšķirties saistībā ar grēkiem, kas pēc Krimināllikuma būtu atzīstami par noziedzīgiem nodarījumiem, ir novērojama viedokļu šķelšanās par to, cik tālu uz grēksūdzes noslēpumu būtu jāattiecināta tā absolūtais raksturs un vai kādā brīdī garīdznieki netikts nostādīti pretrunā ar savu iekšējo morāli tikai sasaistes ar grēksūdzes noslēpumu dēļ.

¹⁵ Lietaviene I. Pastorālā konsultēšana – dialogs starp zinātni un reliģiju. Raksts no 2020. gada Katoļu kalendāra. Pieejams: <https://katolis.lv/2022/04/pastorala-konsultesana-dialogs-starp-zinatni-un-religiju/> [aplūkots 26.03.2023.].

¹⁶ Meiere A. Saruna bez nosodījuma. Kas ir pastorālā palīdzība? Pieejams: <https://www.santa.lv/raksts/ieva/saruna-bez-nosodijuma.-kas-ir-pastorala-palidziba-38043/> [aplūkots 26.03.2023.].

¹⁷ Balodis R. Par grēksūdzes noslēpumu un jurisprudenci. Jurista Vārds, Nr. 22 (215), 18.07.2001. Pieejams: <https://juristavards.lv/doc/26259-par-greksudzes-noslepumu-un-jurisprudenci/> [aplūkots 29.03.2023.].

2. Garīdznieka grēksūdzes noslēpums Latvijas normatīvajā regulējumā

Garīdznieka grēksūdzes noslēpuma aizsardzības kriminālprocesā tiesiskais regulējums ir nostiprināts Kriminālprocesa likuma 121. panta pirmās daļas 1. punktā, kas paredz, ka nav ierobežojamas tiesības neliecināt un nav izņemami garīdznieka personiskie pieraksti par grēksūdzē vai pastorālajā sarunā uzzināto, kas, sistēmiski tulkojot, nozīmē aizliegumu veikt šīs divas procesuālās darbības¹⁸ un iezīmē tiesību normas divus aspektus, kādos tiek nodrošināta garīdznieku kriminālprocesuālā imunitāte. Atbilstoši šiem diviem aspektiem darba autore veica tālāku grēksūdzes noslēpuma tiesiskā regulējuma tvēruma izpēti. Bez kriminālprocesuālā regulējuma grēksūdzes noslēpumam aizsardzību nodrošina arī citi, ar reliģijas virzienu saistītie speciālie likumi, tomēr saturiski būtiskas atšķirības tajos nav konstatējamas.

2.1. Garīdznieka pratināšanas aizliegums

Pratināšanas aizliegums ir tipiskākā grēksūdzes noslēpuma aizsardzības izpausme, kas izskaidro arī to, kāpēc sabiedrībā grēksūdzes noslēpuma izpratne tik bieži aprobežojas ar informācijas neizpaušanu.

Lai īstenotos pratināšanas aizlieguma pamats, jāsaprot, vai objekts, pret kuru ir plānota procesuālā darbība – pratināšana, patiesi ir informācija, kas atbilst profesionālā noslēpuma statusam, savukārt tas ir atkarīgs no konkrēto jomu regulējošajām tiesību normām. Turklāt ne velti šo garīdznieku pienākumu un reizē arī tiesības dēvē par grēksūdzes noslēpumu, jo informācija, kuru garīdznieks ir tiesīgs neatklāt, ir tieši grēksūdzes vai pastorālās sarunas laikā iegūta informācija, kas sniedz ieskatu vairākos citos kritērijos, kuri ļauj noteikt, vai informācija patiesi ir atzīstama par tādu, kuru aizsargā grēksūdzes noslēpums.

Dažādu avotu analīze norāda uz to, ka pratināšanas aizliegumam ir svarīgi tādi aspekti kā grēksūdzes sakramenta atzīšana konkrētās reliģijas ietvaros, garīdznieka statuss un grēksūdzes vai pastorālās sarunas norise. Ņemot vērā, ka Latvijā lielākās konfesijas praktizē grēksūdzi, ir jāveic garīdznieku sarakstu pārbaude un jāgūst pārliecība par grēksūdzes vai pastorālās sarunas atbilstošu norisi. Autore secina, ka mazāka nozīme grēksūdzes rituālā ir norises vietai, jo līdz ar tehnoloģiju un loģistikas attīstību, grēksūdzei nav obligāti jānorisinās reliģiskās vietās, piemēram, draudzēs vai baznīcās. Saistībā ar grēksūdzes vai pastorālās sarunas saturu jānorāda, ka tas ir plaša spektra, bet nav iespējams runāt un lūgt grēku atlaišanu vai dvēseles attīrīšanu un padomu par tādiem grēkiem, kurus persona vēl tikai plāno veikt, jo tādejādi grēksūdzes vai pastorālās sarunas būtība neīstenotos.

¹⁸ Zeppa-Priedīte V. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 407. lpp.

2.2. Personisko pierakstu izņemšanas, kratīšanas un sarunu noklausīšanās aizliegums

Personisko pierakstu izņemšanas aizliegums Latvijas krimināltiesiskajā sistēmā parādījās līdz ar Kriminālprocesa likuma stāšanās spēkā. Arī personisko pierakstu izņemšanas aizliegums saistāms ar trim kumulatīviem kritērijiem, proti, 1) vai garīdznieks ir iekļauts Tieslietu ministrijas garīdznieku sarakstā; 2) vai garīdznieks pārstāv tādu reliģiju, kura īsteno grēksūdzi un pastorālo sarunu, turklāt paredz nodrošināt to konfidencialitāti; un 3) vai konkrētajā gadījumā ir konstatējama grēksūdze vai pastorālā saruna, nevis privāta saruna.

Izņemšana var būt gan atsevišķa procesuāla darbība, gan praktiska darbība, kas ir citas darbības, piemēram, kratīšanas, sastāvdaļa,¹⁹ tādējādi, pēc darba autores domām, svarīgi ir apskatīt, vai kratīšanu kā izmeklēšanas darbību, kas ietver arī izņemšanu, ir iespējams veikt garīdzniekiem, jo personisko pierakstu izņemšana pati par sevi ir aizliegta, pamatojoties uz grēksūdzes noslēpumu. Līdz 2022. gada 2. novembrim tiesiskais regulējums neparedzēja veikt kratīšanu, kas attiecas uz kādu no amatiem, kurš tiek sargāts ar profesionālo noslēpumu Kriminālprocesa likuma 121. panta izpratnē, bet līdz ar grozījumiem²⁰ tas mainījās saistībā ar advokāta amatu, lai novērstu Eiropas Cilvēktiesību tiesā lietā “Močuļskis pret Latviju” konstatētos Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8. panta pārkāpumus.²¹ Lai šādi potenciāli pārkāpumi netiktu konstatēti garīdzniekiem, kā arī tiesiskā regulējuma skaidrības labad šādus līdzvērtīgus grozījumus būtu lietderīgi ieviest arī saistībā ar grēksūdzes noslēpumu.

Kriminālprocesa ietvaros iespējams veikt arī operatīvās darbības, lai sasniegtu Kriminālprocesa likuma 1. pantā minēto mērķi. Viens no Operatīvās darbības likuma²² principiem – ir aizliegts ar operatīvās darbības pasākumiem mērķtiecīgi iegūt informāciju laikā, kad tiek sniegta reģistrētu reliģisko organizāciju garīdznieku profesionālā palīdzība, izņemot gadījumus, kad pret pašiem garīdzniekiem likumā noteiktajā kārtībā tiek veikta operatīvā izstrāde saistībā ar šo personu izdarītajiem noziegumiem, nevis pret citām personām, kuras garīdznieku profesionālo pienākumu dēļ ir tiem uzticējušas informāciju. Savukārt Operatīvās darbības likuma 24. pants paredz: ja iegūta informācija, kas izpausta, lai saņemtu garīdznieka profesionālo palīdzību, šādu informāciju nekavējoties iznīcina. Ja attiecīgā informācija norāda uz garīdznieka izdarītu vai gatavotu noziedzīgu nodarījumu vai radītu apdraudējumu valsts vai sabiedrības drošībai, šīs informācijas saglabāšana pieļaujama tikai ar ģenerālprokurora vai viņa īpaši pilnvarota prokurora akceptu. No tā var secināt, ka grēksūdzes noslēpuma aizsardzība tiek respektēta, arī veicot operatīvās darbības,

¹⁹ Meikališa Ā. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 563. lpp.

²⁰ Grozījumi Kriminālprocesa likumā. Pieņemti 06.10.2022. Latvijas Vēstnesis, Nr. 204, 20.10.2022. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/336542> [aplūkots: 13.04.2023.].

²¹ Likumprojekta “Grozījumi Kriminālprocesa likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS13/saeimalivs13.nsf/0/1493B4CCDCBD851EC22587DB-0029DF4D?OpenDocument#B> [aplūkots: 13.04.2023.].

²² Operatīvās darbības likums. Latvijas Vēstnesis, Nr. 131, 30.12.1993. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/57573> [aplūkots: 14.04.2023.].

bet atkāpe ir paredzēta tieši gadījumiem, kad iegūtā informācija apdraud būtiskas intereses, kam Kriminālprocesa likuma 121. pantā nav pievērsta uzmanība.

Tiesisko regulējumu Kriminālprocesa likuma 121. pantā ir nepieciešams papildināt gan attiecībā uz citām izmeklēšanas un operatīvajām darbībām, piemēram, kratīšanu, gan attiecībā uz aizliegumu raksturu, proti, paredzot: 1) vai aizliegumi ir absolūti; 2) kādos gadījumos tie nav absolūti; 3) kā rīkoties procesuālo darbību veicējiem, kad, pārkāpjot aizliegumus, ir iegūta informācija, kas atzīstama par nozīmīgu kriminālprocesa virzībai saistībā ar smagiem vai sevišķi smagiem noziegumiem, tādējādi paverot iespēju pasargāt noteiktu personu dzīvības, veselības intereses vai pat būtiskas sabiedrības intereses.

2.3. Grēksūdzes noslēpuma kā kriminālprocesuāli aizsargājamā profesionālā noslēpuma pārkāpšanas sekas

Grēksūdzes noslēpums, kas nodrošina garīdzniekiem imunitāti, būtībā liedz iespēju iegūt tādus pierādījumus kā liecības un dokumentus, kas, iespējams, apstiprinātu ziņas par tādiem faktiem un norādītu uz iespējamu personas kriminālatbildību, jo to nodrošina pratināšanas un personisko pierakstu izņemšanas aizliegums par grēksūdzē uzzināto informāciju. Nav izslēdzamas situācijas, kurās ir konstatējami grēksūdzes noslēpuma pārkāpumi, ko izdarījuši procesuālo darbību veicēji, tādējādi iegūstot pierādījumus neatbilstoši likumā noteiktajai pierādījumu ieguves un nostiprināšanas kārtībai.

Tātad grēksūdzes noslēpuma kā viena no kriminālprocesa pamatprincipiem pārkāpšana nolūkā iegūt pierādījumus atspēlējas tieši iegūto pierādījumu aspektā, jo īstenojas pierādījumu absolūta nepieļaujamība kriminālprocesa ietvaros, kas noteikta Kriminālprocesa likuma 130. panta otrās daļas 4. punktā.²³

Grēksūdzes noslēpuma pārkāpuma gadījumā procesa virzītājam būtu jāreaģē uz attiecīgās personas iespējamu saukšanu pie atbildības,²⁴ tāpat kriminālprocesā iesaistītajām personām ir tiesības iesniegt sūdzību par kriminālprocesu veicošās amatpersonas rīcību Kriminālprocesa likuma 24. nodaļā norādītajā kārtībā. Savukārt saistībā ar grēksūdzē iesaistītajām personām un iespējamu informācijas izpaušanu sekas varētu rasties tikai tad, ja grēksūdzes noslēpumu pārkāptu garīdznieks, tomēr, ņemot vērā, ka Krimināllikuma 200. pantā regulētā noziedzīgā nodarījuma objekts ir tautsaimniecības intereses²⁵, kas neattiecas uz grēksūdzes noslēpumu, Latvijas krimināltiesiskajā regulējumā garīdznieku kriminālatbildībai pamats nav atrodams, tomēr atbildību var noteikt arī baznīcas iekšējos noteikumos.

²³ Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa likuma komentāri. A daļa. Prof. K. Stradas-Rozenbergas zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2019, 442.–446. lpp.

²⁴ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: SIA "Biznesa augstskola Turība", 2002, 226. lpp.

²⁵ Hamkova D. Krimināllikuma 200. panta komentārs. Grām.: Krastiņš U., Liholaja V., Hamkova D. Krimināllikuma komentāri. Trešā daļa (XVIII–XXV nodaļa). Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2023, 163.–166. lpp.

Kopsavilkums

1. Lai uz garīdznieku varētu attiecināt grēksūdzes noslēpuma aizsardzību saistībā ar grēksūdzē vai pastorālajā sarunā uzzināto informāciju, viņam ir jāpārstāv reliģija, kurai ir aktuāls grēksūdzes sakraments, pašam garīdzniekam ir jābūt iekļautam Tieslietu ministrijas garīdznieku sarakstā, savukārt grēksūdzes un pastorālās sarunas norisē ir jāievēro zināma rituāla kārtība, tā nedrīkst būt privāta rakstura saruna. Tāpat grēksūdzes noslēpums neaizsargā informāciju par personas nākotnē plānotajiem grēkiem.
2. Kriminālprocesa 121. pantā ietvertais grēksūdzes noslēpums kā kriminālprocesuāli aizsargājama profesionālais noslēpums attiecas gan uz grēksūdzē, gan pastorālā sarunā paustās informācijas aizsardzību. Grēksūdze no pastorālās sarunas ir nošķirama pēc garīdznieka pilnvarām Dieva vārdā atlaist grēkus – tas būs grēksūdzē raksturīgs aspekts, bet ne pastorālajai sarunai.
3. Autore uzskata, ka grēksūdzes noslēpuma tvērums kriminālprocesa ietvaros ir plašāks, iekļaujot arī aizliegumu veikt citas izmeklēšanas darbības, kā kratīšanu, speciālās izmeklēšanas darbības un operatīvās darbības.
4. Šā brīža regulējums par grēksūdzes noslēpumu ir nepilnīgs un atsevišķos gadījumos pretējs sabiedrības interesēm, jo informācijas par iespējamu noziedzīgu nodarījumu noklusēšana vai tās neatklāšana laikus tiesībsargājošām iestādēm var apdraudēt citu personu dzīvību, veselību un mantiskās intereses un kavēt kriminālprocesa virzību. Tiesiskajā regulējumā nepieciešams ietvert tādas atkāpes no grēksūdzes noslēpuma absolūtā rakstura, lai samērotu sabiedrības intereses un grēksūdze kā reliģisks rituāls nezaudētu savu būtību.
5. Kriminālprocesa likuma 121. panta pirmās daļas 1. punktu nepieciešams papildināt un izteikt šādā redakcijā: **1) garīdzniekam par grēksūdzē uzzināto, izņemot gadījumus, kad procesa virzītājam ir pamatots iemesls uzskatīt, ka grēksūdzē atklātā informācija ir saistīta ar noziedzīgajiem nodarījumiem, kas pēc noziedzīga nodarījuma pakāpes atbilst Krimināllikuma 7. panta ceturtajai un piektajai daļai.**
6. Nepieciešami grozījumi Kriminālprocesa likumā, papildinot tiesisko regulējumu ar 184.2 pantu, kas noteiktu kratīšanas veikšanu garīdznieka darba vietā, dzīvesvietā un transportlīdzeklī, ja procesa virzītājam ir pamatots iemesls uzskatīt, ka grēksūdzē atklātā informācija ir saistīta ar noziedzīgajiem nodarījumiem, kas pēc noziedzīga nodarījuma pakāpes atbilst Krimināllikuma 7. panta ceturtajai un piektajai daļai. Tam piemērs – 2023. gada nogalē ieviestie grozījumi par iespēju veikt kratīšanu advokāta darba vietā, dzīvesvietā, transportlīdzeklī, jo abas šīs profesijas vieno profesionālais noslēpums.
7. Kriminālprocesa likuma 121. panta trešo daļu nepieciešams papildināt, šīs daļas 5. punktā nosakot, ka izmeklēšanas tiesneša atļauja nepieciešama arī tādu priekšmetu vai dokumentu apskatei, kuri satur garīdznieka grēksūdzes noslēpumu.